

Het verlies van betekenis van werk, nieuw psychosociaal risico?

Thomas Coutrot (Ires)

Webinar Fedris, 07/12/2023

Een moment "betekenis van werk"

- « *Le rapport au travail n'est plus le même, il faut le rebâtir et redonner du sens au travail* » (Emmanuel Macron, TF1, 22/03/2023)
- « *L'entreprise responsable permet de donner du sens au travail* ». (Rapport des Assises du Travail, Conseil national de la refondation, avril 2023)
- « *Manifeste pour redonner du sens au travail* » (Nicole Notat, Jean-Dominique Sénard et 10 DRH de grands groupes, juin 2023)
- « *Sens au travail, nouvelles façons de travailler, impact positif sur la société : L'Autre Contrat est une promesse de confiance entre KPMG et ses collaborateurs* ».
<https://kpmg.com/fr/fr/home/carrieres/inside-kpmg/c-est-quoi-une-entreprise-qui-agit-pour-la-societe.html>
- « *Il faut permettre aux salariés de retrouver la maîtrise du sens et du contenu de leur travail* » (Sophie Binet, CGT, Le Monde, 13/10/2023)
- « *Les travailleuses et travailleurs sont en quête de sens* » (Marylise Léon, CFDT, Le Monde, 13/10/2023)

Overzicht van de presentatie

- Inleiding: waarom zich interesseren voor de betekenis van werk?
- Betekenis van werk/betekenis van tewerkstelling
- Welke impact heeft het verlies van betekenis? *exit, voice, loyalty*
- De oorzaken: het management via de cijfers
- De beschermende rol van de deelname van loontrekkenden
- Conclusie: een onderzoeksveld treedt tevoorschijn

• DOCUMENT D'ÉTUDES •

AOÛT 2021
N° 268

Quand le travail perd son sens

L'influence du sens du travail
sur la mobilité professionnelle, la
prise de parole et l'absentéisme
pour maladie

*Une analyse longitudinale avec l'enquête
Conditions de travail 2013-2016*

Thomas Coutrot
DARES
et Coralie Perez

Centre d'économie de la Sorbonne - Université de Paris 1

Thomas Coutrot Coralie Perez Redonner du sens au travail

Une aspiration révolutionnaire

Waarom zich interesseren voor de betekenis van werk?

- Enquête op het terrein 2008-2009

30 ondervraagde loontrekkenden, 1 tot 2 jaar na hun vertrek: management via de cijfers = "verlies van betekenis"

Coralie Perez (2014) « *La déstabilisation des stables : restructurations financières et travail insoutenable* », *Travail et Emploi*, n°138, avril-juin

- COVID-crisis: "essentiële activiteiten"?

Thomas Coutrot, Coralie Perez (2020), « *Pourquoi mon activité est essentielle* », *The Conversation*, 27/05/2020

- Ecologische crisis: "ethisch milieuconflict"

Thomas Coutrot (2021), « *Le conflit éthique environnemental au travail* », *Travail et Emploi*, n° 166-167

Waarom zich interesseren voor de betekenis van werk? een weinig bestudeerde inzet

- Door de **economen**

- Nikolova M., Cnossen F. (2020), “What makes work meaningful and why economists should care about it”, *Labour Economics*, 65, 101847.
- Bruyère M., Lizé L. (2020), « Impact des contextes économique et organisationnel des entreprises sur le sens du travail chez les salariés », *Relations Industrielles/Industrial Relations*, 75/2, pp.225-248.

- Door de **sociologen**

- Hannique F. (2004), *Le sens du travail. Chronique de la modernisation au guichet*, Éditions Érès.
- Yeoman R., Bailey C., Madden A., Thompson M. (2019), *The Oxford Handbook of Meaningful Work*, Oxford University Press

Waarom zich interesseren voor de betekenis van werk? maar meer voor ...

- De **psychologen**

- Clot Y. (2004), « Travail et sens du travail », in Pierre Falzon, *Ergonomie*, Paris, PUF, p. 317-331.
- Steger M., Dik B.J., Duffy R.D. (2012), “Measuring meaningful work: The Work as Meaning Inventory (WAMI)”, *Journal of Career Assessment*, 20(3), July, pp.322-337.
- Arnoux-Nicolas, C. (2019). *Donner un sens au travail: Pratiques et outils pour l'entreprise*, Dunod.

- De **beheerders**

- Rosso B. D., Dekas K. H., Wrzesniewski A. (2010), “On the meaning of work: A theoretical integration and review”, *Research in Organizational Behavior*, 30, pp. 91–127
- Lips-Wiersma M., Wright S. (2012), “Measuring the Meaning of Meaningful Work: Development and Validation of the Comprehensive Meaningful Work Scale (CMWS)”, *Group & Organization Management*, 37(5), pp.655–685

Betekenis van werk/betekenis van tewerkstelling

- Werk = overeengekomen inspanning met het oog op een doel buiten de activiteit zelf
- Tewerkstelling = institutioneel kader van de werkactiviteit
- (Betekenis = loon, loopbaan, ondersteuning, veiligheid, verzoening ...)

Betekenis van werk/betekenis van tewerkstelling

Het werk als transformerende activiteit

- Activiteit van **tra**nsformatie van de wereld (**w**erk/**r**eis)
- Kloof tussen voorgeschreven werk en feitelijk werk (taak/activiteit)
- "Weerstand tegen de werkelijkheid" mobilisatie van "levend werk"
- Organisatie van het werk → ontplooiing/verstikking van levend werk?

Christophe Dejours, Travail vivant. T.2: *Travail et émancipation*, Payot, 2016

De betekenis van werk en de inzet van de transformatie

3 dimensies van de transformatie en dus van de betekenis

- Transformatie van de materiële wereld: sociaal nut?
- Transformatie van de sociale wereld: ethische coherentie?
- Transformatie van de innerlijke wereld: ontwikkelmogelijkheid?

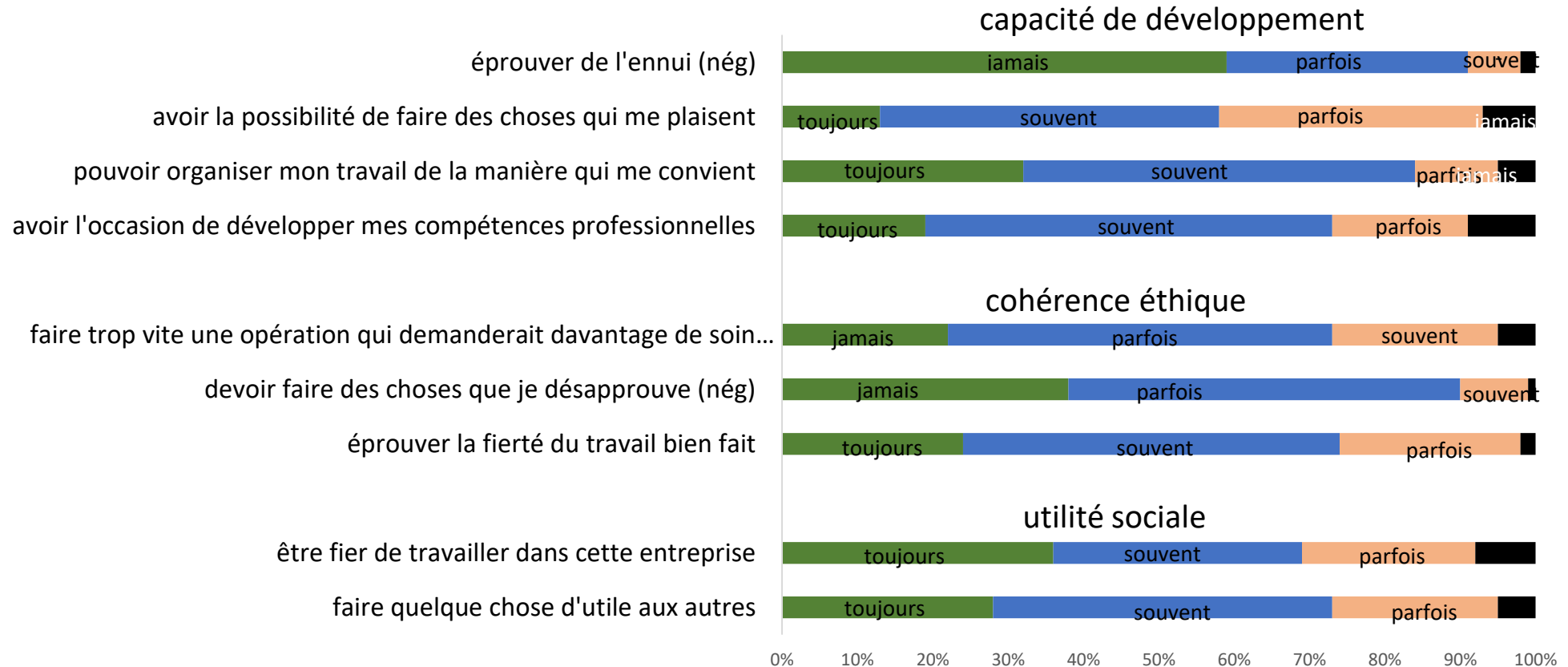
Een term die weinig voorkomt in de literatuur over de PSR's (rapport Gollac)

- Gollac M., Bodier M. (2011), *Mesurer les facteurs psychosociaux de risques au travail pour les maîtriser*, rapport du Collège d'expertise sur le suivi des risques psychosociaux au travail
- Sociaal nut = niet vermeld
- Ethische coherentie = "ethische conflicten"
- Ontwikkelmogelijkheid = culturele ontwikkeling, gebruik en toename van de competenties
- COPSQQ: « is your work meaningful ? »

Betekenis van werk/betekenis van tewerkstelling

de betekenis meten: onderzoek werkomstandigheden (2013-2016)

lecture: 29% des salarié.es disent pouvoir "toujours" faire quelque chose d'utile aux autres dans leur travail.

Source: enquête CT-RPS 2016, salariés tous secteurs (hors intérimaires)

Wie vindt betekenis in zijn werk?

variable	Sens du travail	Utilité sociale	Cohérence éthique	Développement
<i>Caractéristiques du salarié et du poste</i>				
femme	ns	ns	ns	ns
ouvrier	--	--	ns	--
peu diplômés (< bac)	++	++	++	ns
TPE	++	++	++	++
Fonctionnaire	++	++	-	++
Contact avec le public	++	++	--	++
Métiers du soin	+	++	--	+
<i>Caractéristiques de l'organisation (« management par les chiffres »)</i>				
Sous-traitance	--	--	=	-
Objectifs chiffrés	--	--	--	=
Changements organisationnels permanents	--	--	--	--

Betekenis van werk/betekenis van tewerkstelling

Het palmares van beroepen in 2016

De 10 beroepen met de meeste betekenis

- Kinderverzorgsters
- Administratieve en commerciële personeelsleden transport – toerisme
- Geschoolde arbeiders ruwbouw
- Kaderleden van administratieve, boekhoudkundige en financiële diensten
- Opleiders
- Lesgevers
- Thuishulp en huishoudelijke hulp
- Technici en opzichters in de OGW
- Professionals op het gebied van sociale actie en begeleiding
- Commerciële en technisch-commerciële kaderleden

De 10 beroepen met de minste betekenis

- Bank- en verzekeringsbedienden
- OA in de vrachtbehandeling
- OA van verwerkende industrie
- Kassiers, zelfbedieningspersoneel
- Bedienden van de boekhouding
- Bewakings- en veiligheidsagenten
- GA mechanica
- GA openbare werken
- Kaderleden van banken en verzekeringen
- GA van verwerkende industrie

Welke impact heeft het verlies van betekenis?

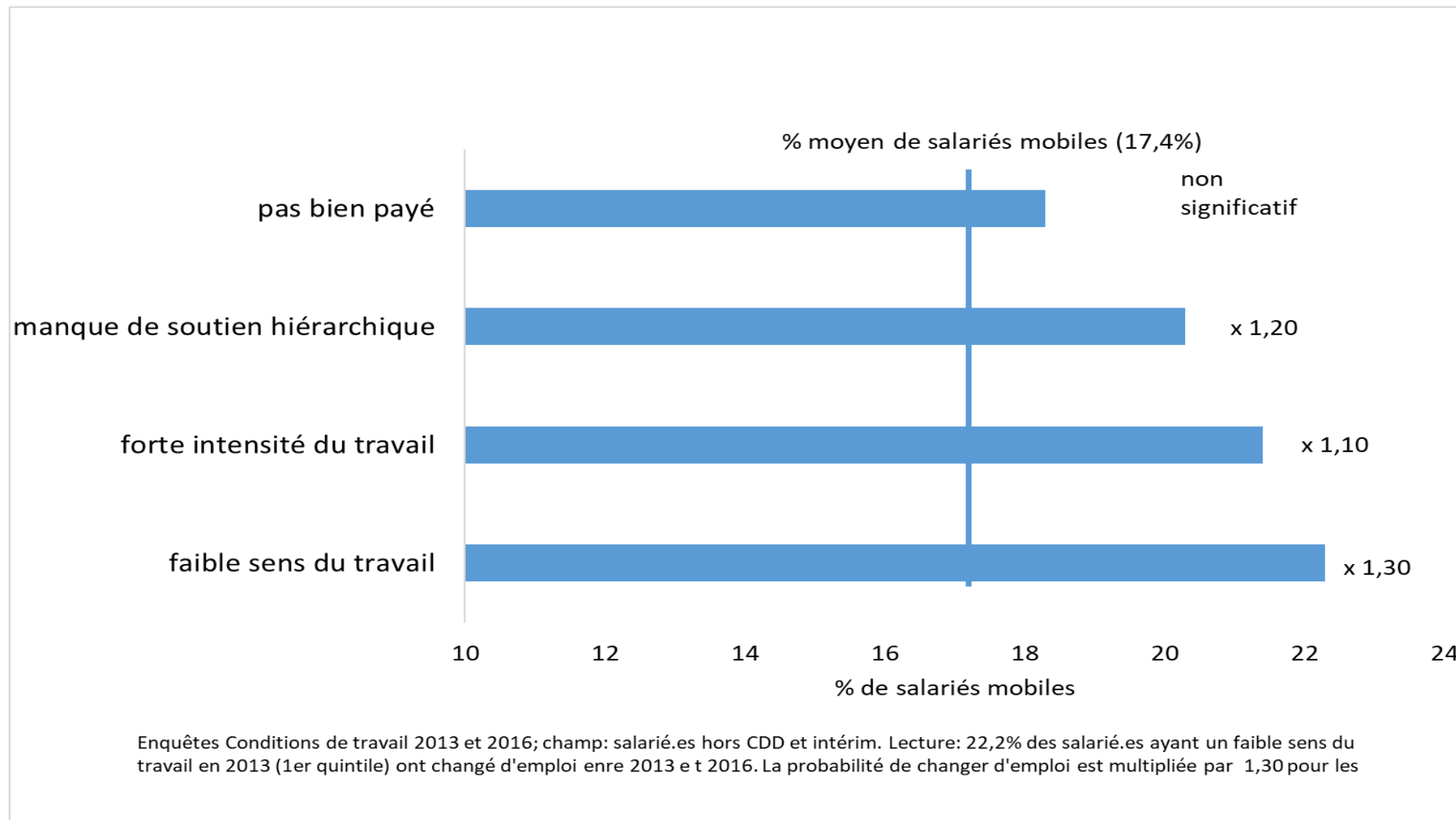
- *Exit = vrijwillig vertrek*
- *Voice = het woord nemen*
- *Loyalty = gezondheidsschade*

- Albert Hirschman, *Exit, voice, loyalty. Défection et prise de parole*, Éditions de l'Université de Bruxelles, 2011

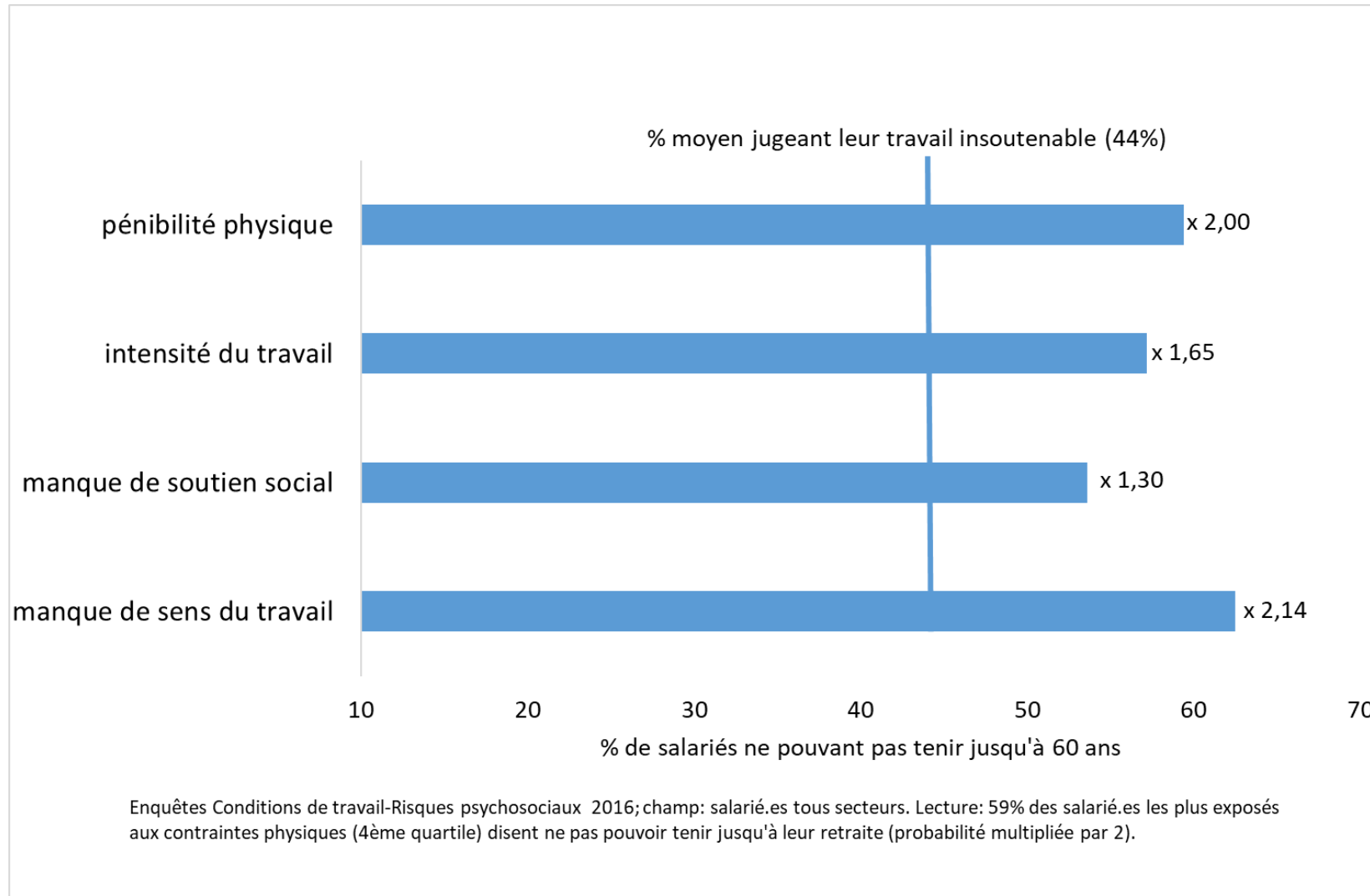
Welke impact heeft het verlies van betekenis?

"Exit": ontslag nemen tussen 2013 en 2016

Welke impact heeft het verlies van betekenis?

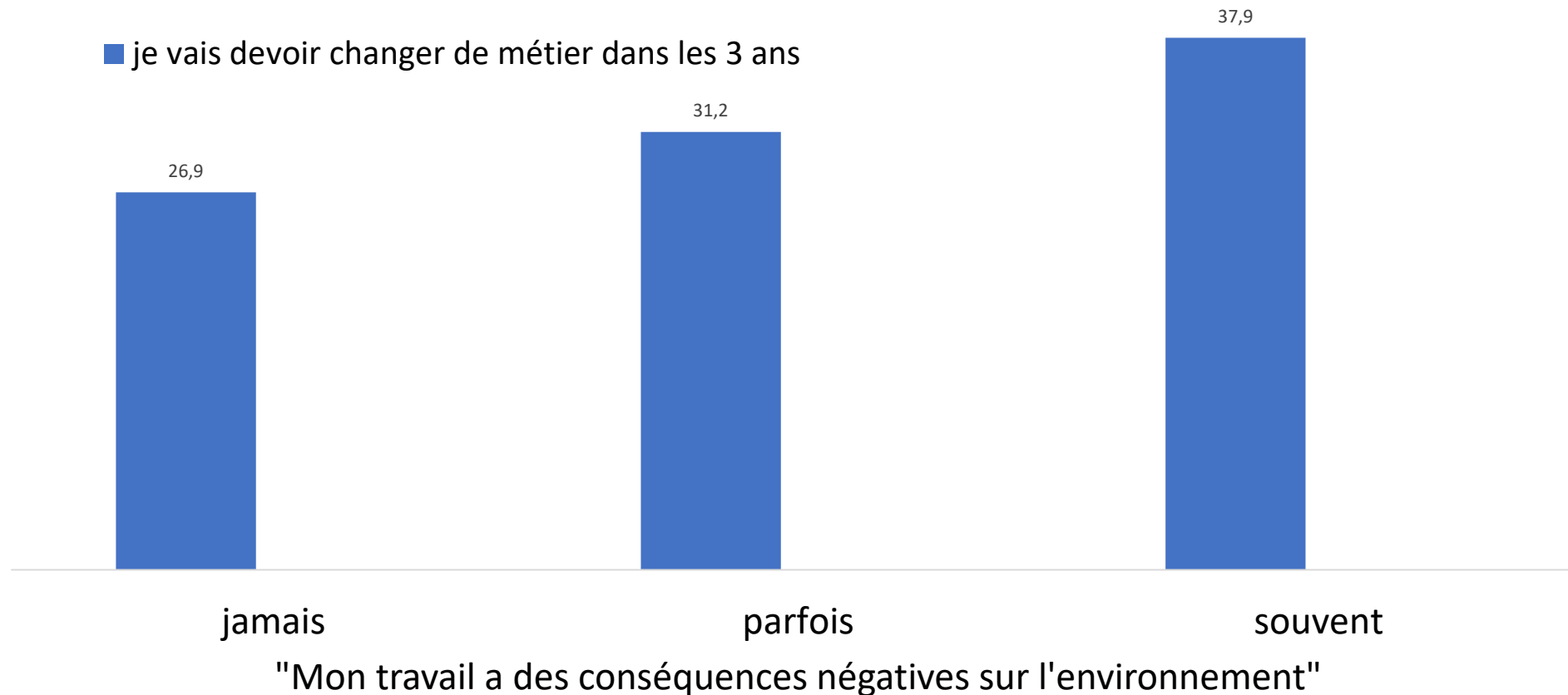
"Exit": "Zich niet in staat voelen hetzelfde werk tot aan de pensionering te doen"

Welke impact heeft het verlies van betekenis?

"Exit":

Milieu-ethische conflicten en beroepsomscholingsprojecten

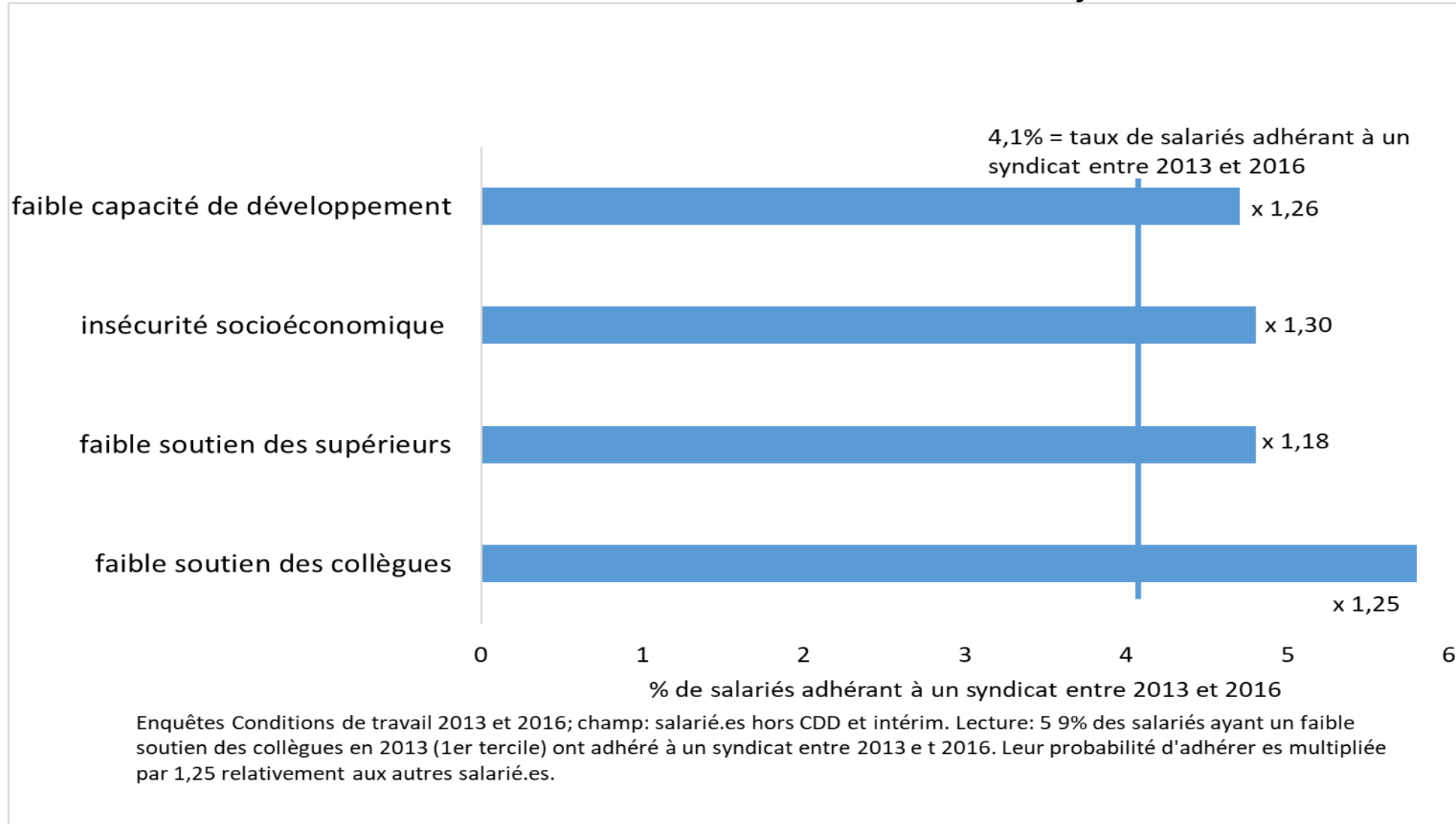
Source: enquête Conditions de travail 2019, Dares-Drees-DGAFP.

Welke impact heeft het verlies van betekenis?

"Voice":

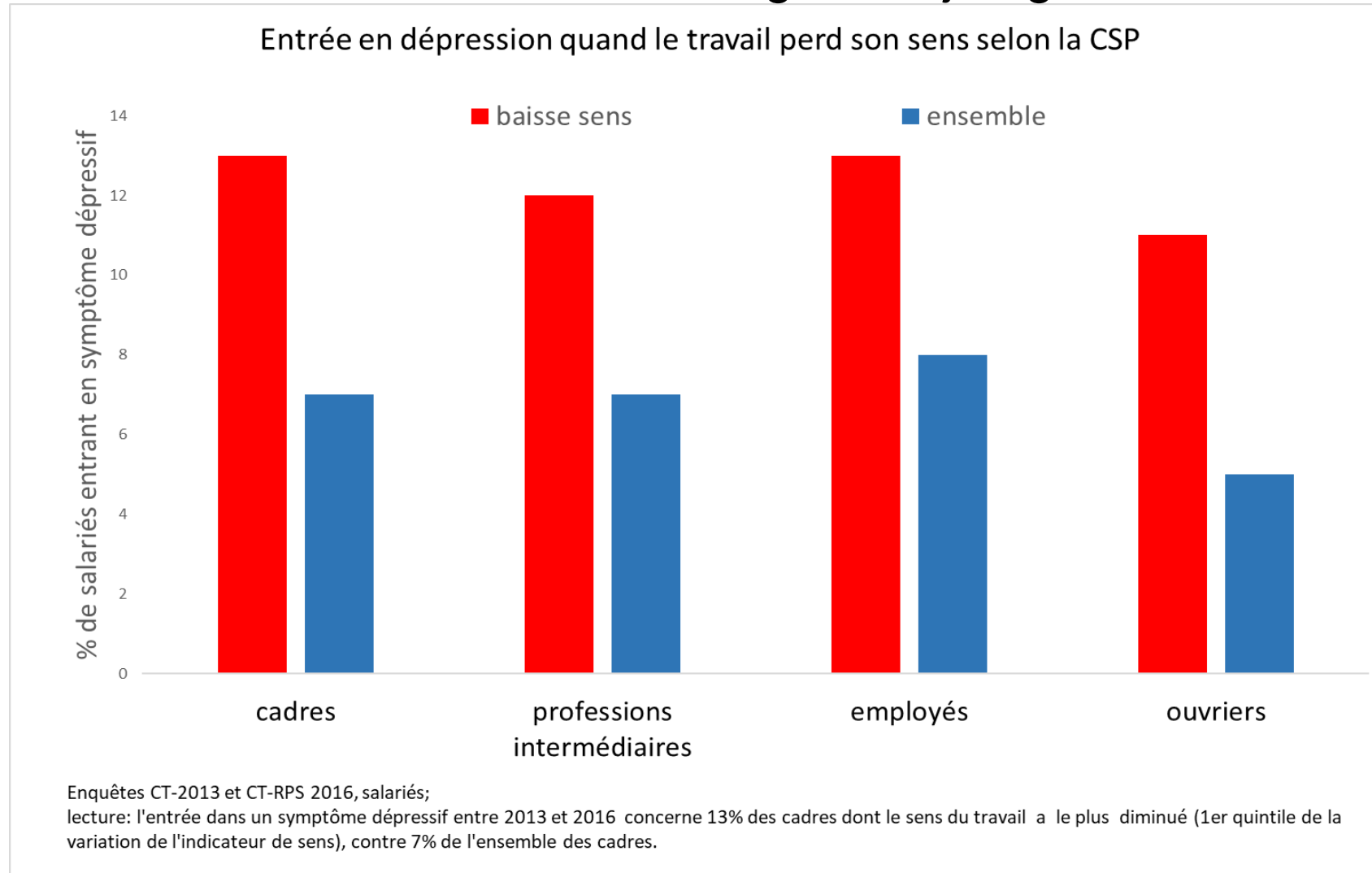
Verlies van betekenis en betrokkenheid bij de vakbond

Welke impact heeft het verlies van betekenis?

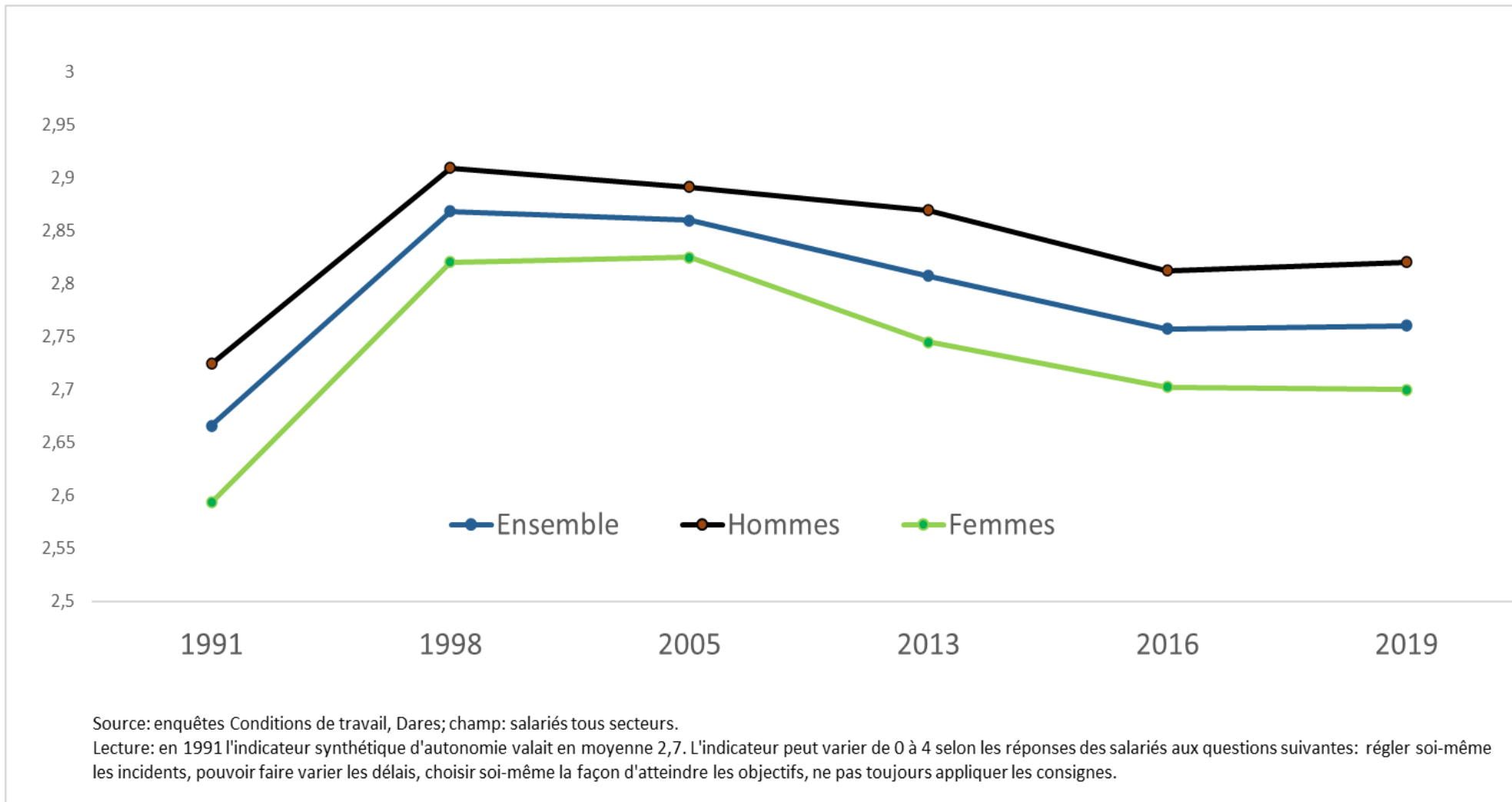
"Loyalty":

Verlies van betekenis en geestelijke gezondheid

De oorzaken voor verlies van betekenis

De autonomie op het werk: een traag verval

De oorzaken voor verlies van betekenis

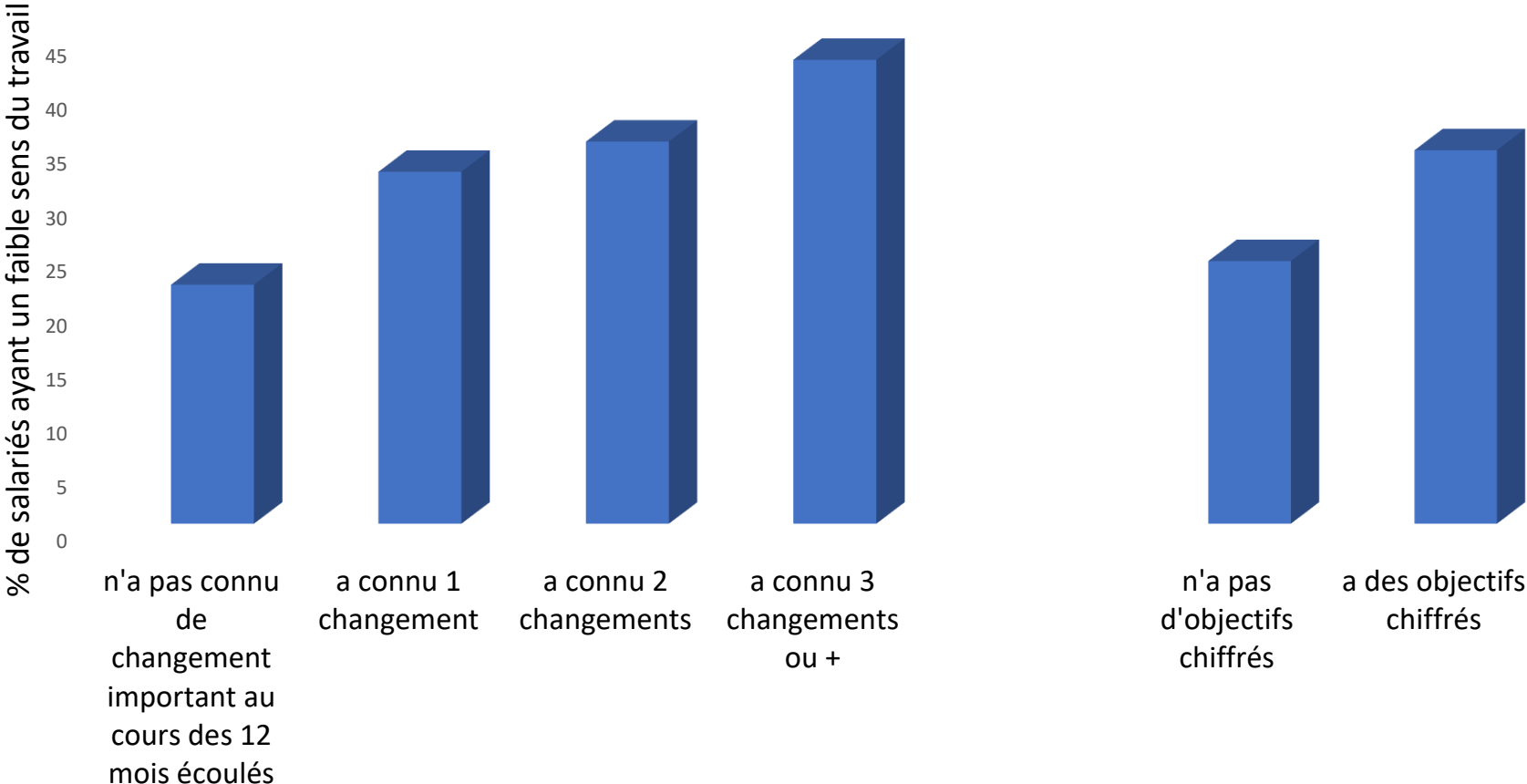
Het management via de cijfers

- Traceerbaarheid van de productieve en financiële prestatie
- "Onpersoonlijk management" door "processen"
- Voortdurende optimalisatie
- Verstikking van levend werk?
- 3 indicatoren:
 - Tempo van organisatorische veranderingen
 - Precieze becijferde doelstellingen
 - Onderaanneming

De oorzaken voor verlies van betekenis

Organisatorische veranderingen, becijferde doelstellingen, verlies van betekenis

Source: enquête CT-RPS 2016, Dares-Insee, salariés tous secteurs (N=19 685).

Lecture: parmi les salariés qui n'ont pas connu de changement important dans leur travail au cours des douze derniers, 22% trouvent peu de sens à leur travail (i.e. appartiennent au 1er

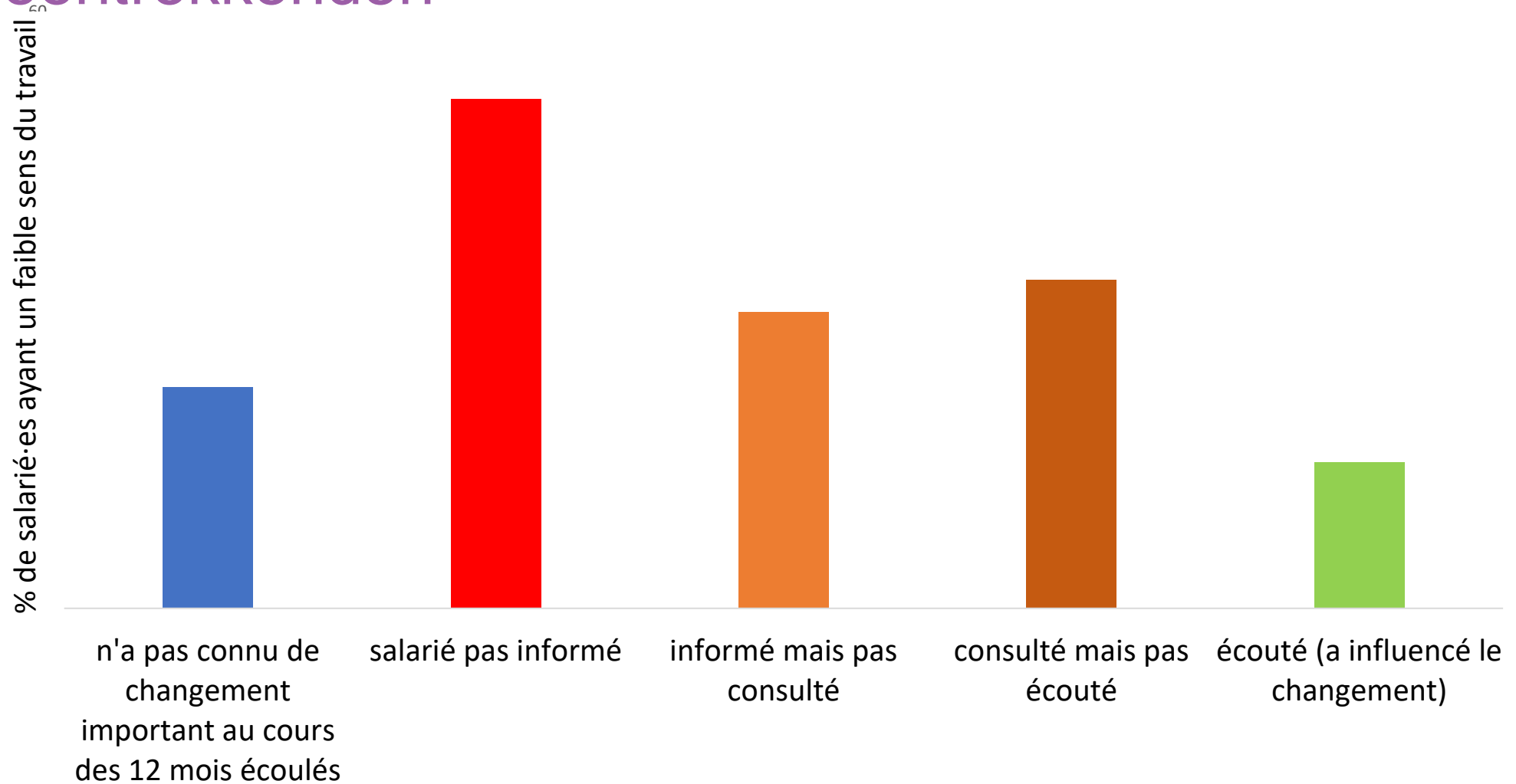
De beschermende rol van de deelname van loontrekkenden

<p>"Is uw werkomgeving in de loop van de laatste twaalf maanden sterk veranderd?"</p> <p>(technische, organisatorische verandering, herstructurering, verhuizing, verandering van directieteam, ontslagplan ...)</p>	<p>ja = 41% van totaal van loontrekkenden</p>
<p>Op het ogenblik van die veranderingen ...</p> <p>- hebt u voldoende en aangepaste informatie?</p>	<p>ja = 56% van de loontrekkenden melden een verandering</p>
<p>- werd u geraadpleegd?</p>	<p>ja = 35%</p>
<p>- hebt u de indruk invloed te hebben?</p>	<p>ja = 16%</p>

Bron: enquête CT-RPS 2016, Dares-Insee, loontrekkenden alle sectoren (N=19 685)

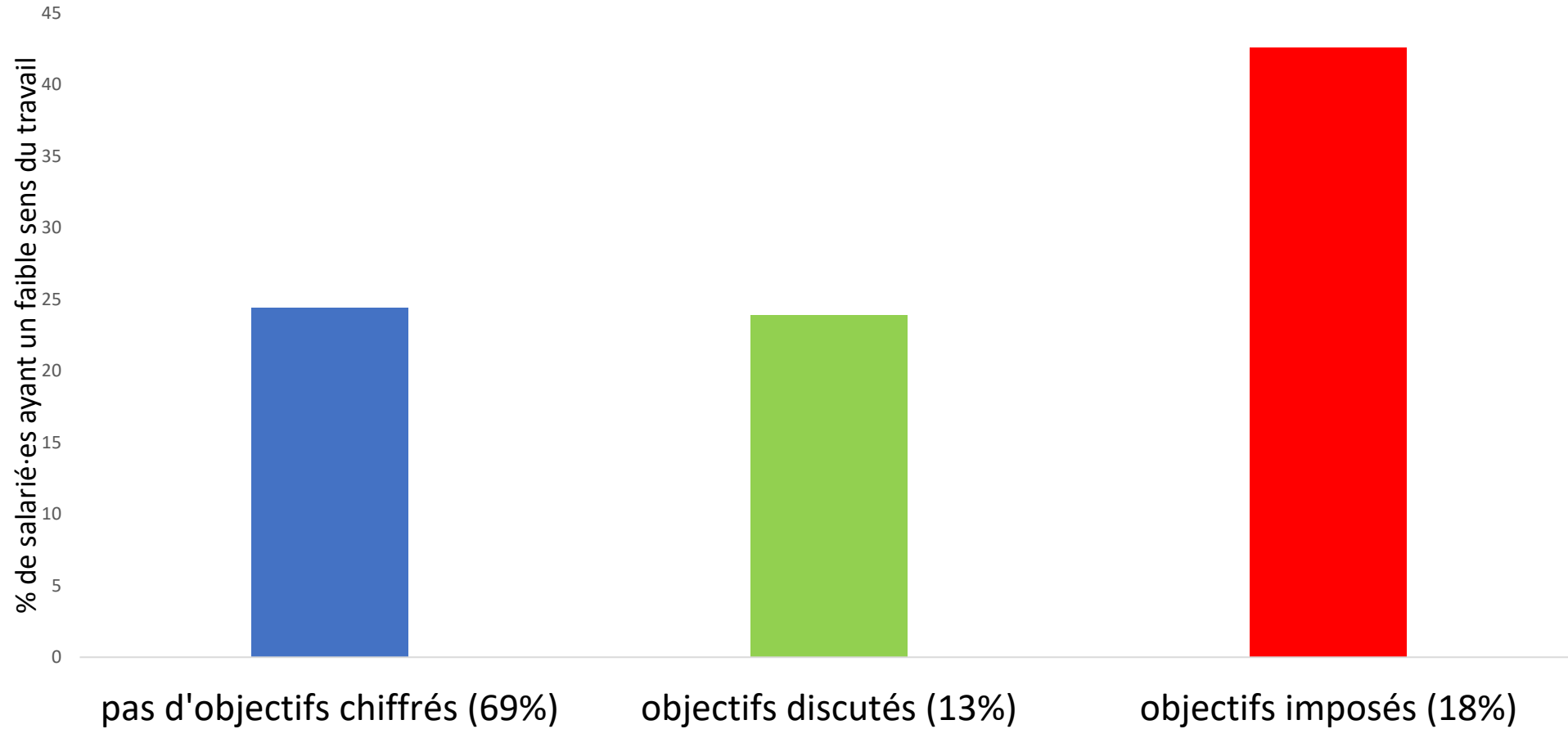
De beschermende rol van de deelname van loontrekkenden

Source: enquête CT-RPS 2016, Dares-Insee, salariés tous secteurs (N=19 685).

De beschermende rol van de deelname van loontrekkenden

Source: enquête CT-RPS 2016, Dares-Insee, salariés tous secteurs (N=19 685).

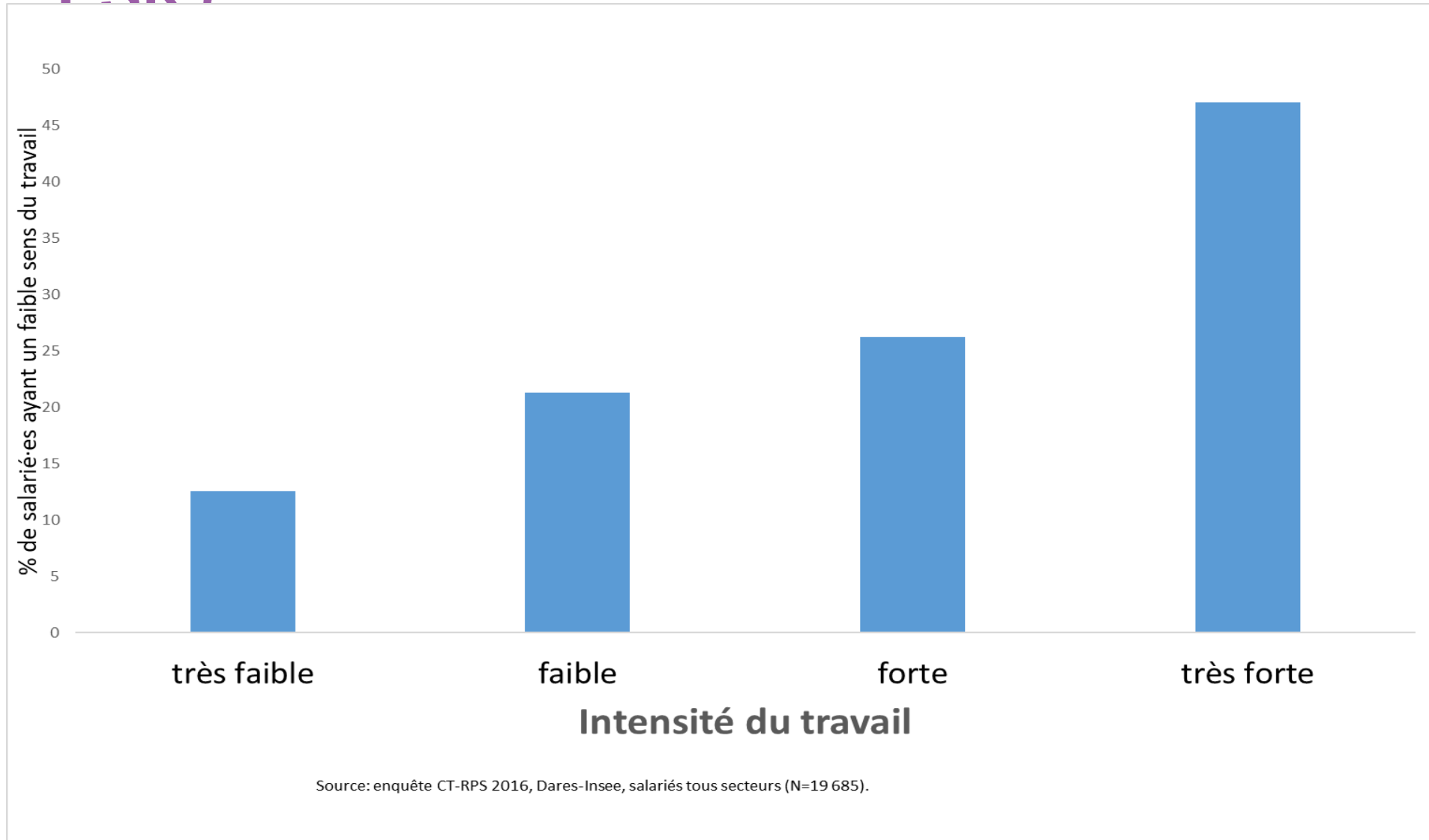

Verlies van betekenis van werk: nieuw PSR of nieuw verhaal?

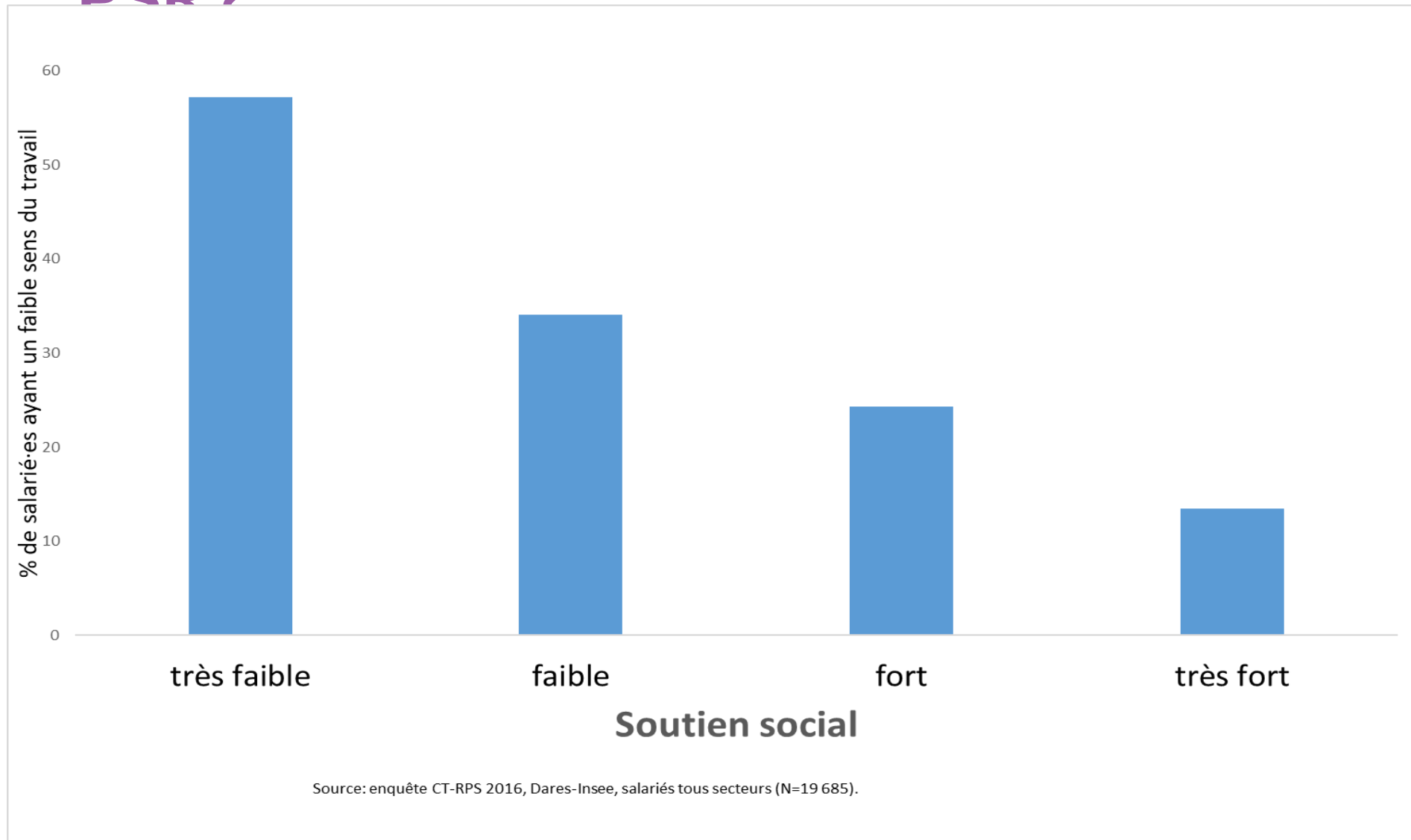
- Lijden op het werk, pestgedrag
- PSR
- QVT
- Op zoek naar betekenis?

Verlies van betekenis van werk: nieuw PSR?

Verlies van betekenis van werk: nieuw DSP?

Source: enquête CT-RPS 2016, Dares-Insee, salariés tous secteurs (N=19 685).

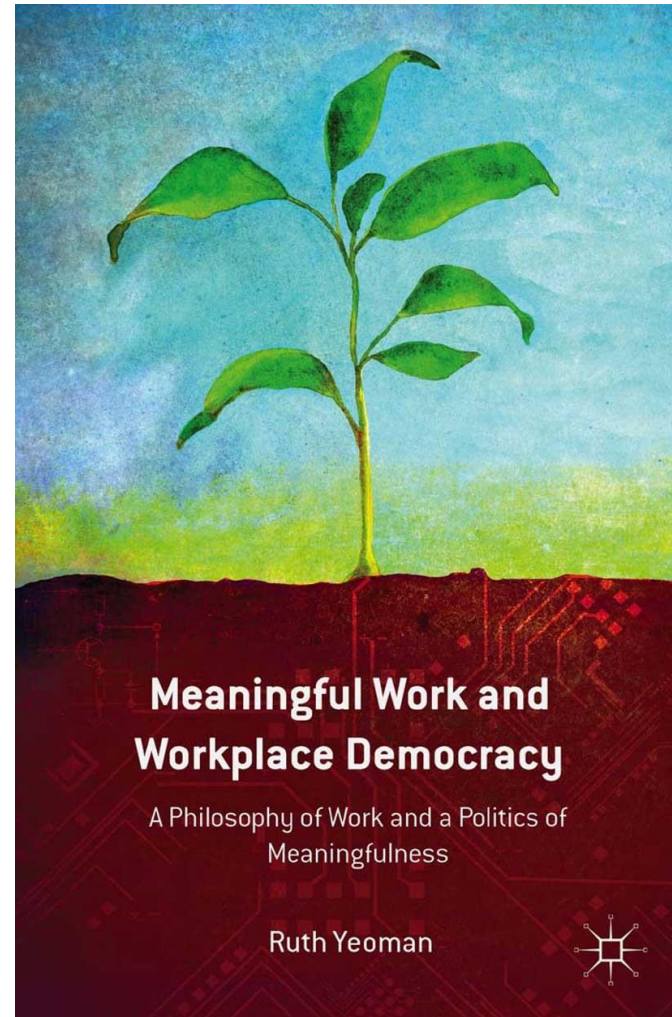

Op zoek naar de betekenis van werk, een nieuw paradigma voor de preventie?

- Een theoretisch gefundeerd concept en veelbetekenend voor de actoren
- Een synthetische variabele met een hoge verklarende waarde (voorbij de klassieke PSR's)
- Een positieve benadering voor de preventie
- Een opkomend concept: nog veel werk nodig om te valideren!

Bedankt voor uw aandacht!

Aanvulling

Nieuwe rechten voor levend werk?

- Beroepsmatige dialoog? discussieruimten op het werk?
- Lokale PRI verantwoordelijk voor de beraadslaging over het werk
- Tijd toegekend aan de loontrekkenden = arbeidsduurverkorting ondergeschikt
- Verplichting te antwoorden van het management
- Opschortend vetorecht van verkozenen over pathogene reorganisaties

